

SECTIO V^a

DE REMEDIIS CANONICIS CONTRA JUDICIA ET ACTUS EXTRAJUDICIALES.

Cum contingere possit ferri sententias minus consentaneas regulis canonicis, aut æquitati naturali, leges sapienter providerunt bono subditorum, concessa ipsis facultate obtinendi revisionem causæ, et correctionem sententiæ seu actus extrajudicialis, quibus se gravari contra fas arbitrantur. Hæc remedia sunt : Oppositio nullitatis, restitutio in integrum, appellatio, et recursus simplex ad superiorem.

ARTICULUS I. — DE OPPOSITIONE NULLITATIS, ET DE IN INTEGRUM RESTITUTIONE.

696. — *Quid sit oppositio nullitatis, et quid restitutio in integrum?*

I. *Oppositio nullitatis* est exceptio ob nullitatem sententiæ a iudice latæ.

Nullitas sententiæ oritur sive a defectu jurisdictionis in iudice, sive a violatione solemnitatum substantialium iudicii : undecumque autem oriatur, obstat quominus sententia effectum habeat ; etenim « Sententia contra leges, canonesve lata, licet « non sit appellatione suspensa, non potest tamen subsistere ipso

« jure. » (Cap. *Sententia*, 1, DE SENTENTIA ET RE JUDICATA.) Cum tamen sententia lata in foro externo præsumatur legitima, donec nullitas pronuntiata sit, nisi nullitas manifesta omnibus appareat, deferri debet ad iudicem a quo lata fuit, vel ad superiorem, pro arbitrio gravati. Canonistæ sunt unanimes in asserendo fas esse iudici suam sententiam retractare, si compertum habeat eam fuisse nulliter pronuntiatam. In eo differunt juxta illos appellatio, de qua mox dicetur, et querela nullitatis, quod « appellatio semper proponenda est coram superiore ; nullitas vero sententiæ proponi potest vel « coram eodem iudice, dummodo ordinarius sit, qui sententiam tulit ; vel si principaliter intentetur, etiam coram iudice superiore, adeo ut hoc sit in arbitrio gravati. » (Reiffenstuel, in tit. DE APPELLATIONIBUS, n° 28.) Multum aliquando expedit ita procedere, ut causa citius ac pacifice expediatur ; nihil aliunde novimus cur non liceret hodierna ætate, non secus ac præteritis temporibus, regulam traditam servare in praxi. Verum, si reus timeat ne iudex, ex malitia, seu præoccupato animo, vel errore, minus dispositus sit ad retractandam sententiam quam tulit, et ad rescindendum quod prima vice male egit, licitum ipsi est causam nullitatis referre immediate ad superiorem.

Hinc concludas Episcopum posse reformare sententiam ipso jure nullam, quæ prolata fuerit a suo vicario generali, cum eadem sit Episcopi et Vicarii jurisdictio.

Actio in nullitatem perimitur præscriptione triginta annorum, quo elapso tempore, exceptio non potest amplius invocari, juxta communem sententiam. (Reiffenstuel, tit. citato, n° 27.)

697. — II. *Restitutio in integrum* est remedium juris extraordinarium, quo læsus reducitur, officio iudicis, in eum statum in quo erat antea, obtenta scilicet facultate causam retractandi.

1° Restitutio in integrum dicitur *remedium juris extraordinarium*, quia « datur hoc remedium extra ordinem, ait Devoti,

« ut subsidio sit iis quibus desunt aliæ actiones per quas jus
 « suum persequantur. Quare, cum actus ipso jure irritus est,
 « aut cum aliud suppetit remedium ordinarium civile, restituito
 « in integrum dari non solet. » (Part. III, tit. XVI, § 1.) In eo
 consentiunt omnes canonistæ.

2º Jura voluerunt potissimum favere minoribus, qui fragili-
 tate ætatis et rerum humanarum experientiæ defectu, graviori
 periculo sunt obnoxii detrimentum subeundi in rebus suis;
 item communitatibus, Ecclesiis, congregationibus regularibus
 aut sæcularibus, quibus judex, etiam ex officio, succurrit in bo-
 num religionis et reipublicæ; sed ipsos majores natu a beneficio
 restitutionis non repellunt, si gravem læsionem experti sint, et
 probare possint id non ex sua culpa, nec sua aut procuratorum
 negligentia accidisse, sed ex metu gravi, aut inculcata ignora-
 tia, vel alterius dolo seu fraudulenta circumventionem. Hoc solum
 discrimen servatur inter minores seu Ecclesias et majores, quod
 priores facilius admittantur, et etiam judex ex officio causas illo-
 rum promoveat, dum majores promovere ipsi debeant suam cau-
 sam, et non obtinent nisi gravi intercedente causa, et ubi nulla
 alia media juris suppetunt. Ita communiter doctores, quod con-
 cludunt ex cap. *Ex litteris*, 4, et aliis textibus juris sub titulo
 DE IN INTEGRUM RESTITUTIONE, lib. I Decret., ex praxi curiarum
 ecclesiasticarum.

3º Causa propter quam postulari potest restituito in inte-
 grum est læsio in causis civilibus, ex contractu cæteroquin va-
 lido sed rescindibili, ex transactione, ex quovis actu prælati
 judiciali aut extrajudiciali in rebus fori ecclesiastici, v. g. in
 contractibus, in causa beneficiæ, in juribus, prærogativis, præ-
 eminentiis Ecclesiarum, et aliis similibus, de quibus, orta oeca-
 sione, data sunt rescripta quæ leguntur in citato titulo Decreta-
 lium. De restitutione contra professionem religiosam dictum
 fuit alibi. (Nº 469.)

Non datur restituito in causis criminalibus, eo sensu quod
 reus qui se graviter læsum reputat ob calumniosam accusatio-

nem et injustam sententiam, obtinere valeat a judice revisionem
 et reformationem sententiæ. In Decretalibus agitur solummodo
 de restitutione in causa civili: de ea unice dixerunt canonistæ;
 quamobrem concludere est non ad alias causas profendi posse a
 judice inferiori; eo magis quod beneficium illud restitutionis
 deroget regulæ communi juxta quam judex non debet senten-
 tiam definitivam semel prolatam retractare (nº 680).

4º Judex quem adire debent partes, obtinendi restitutionem
 causa, est ipse judex qui sententiam tulit, vel illius superior,
 pro arbitrio reorum. De superiore res in aperto est; sed nec de
 judice qui sententiam tulit est ambigendum. « Causa restitu-
 « tionis in integrum, ait Gregorius IX, coram judicibus ordina-
 « riis administrationem habentibus, vel delegatis ab eis, tractari
 « poterit et finiri, sive hoc ipsis delegatis specialiter demanda-
 « tum fuerit, sive in commisso eis negotio contingat incidere
 « hujusmodi quæstionem. » (Cap. *Causa*, 9, DE IN INTEGRUM
 RESTITUTIONE.) Canonistæ exinde communiter deducunt Ordina-
 rium adversus suam aut judicis inferioris sententiam restituere
 posse, neutiquam vero idem posse quemlibet judicem contra
 superioris sententiam. Animadvertit ea de re Wiestner, de Ger-
 mania scribens, quod « hodiernis moribus, in pluribus provin-
 « ciis, in integrum restitutionem, quasi non tam gratiæ sit
 « quam justitiæ, solus princeps, aut supremum ejus concilium
 « (preceum duntaxat, quibus ea supplicatur, an veritate nitantur,
 « examine inferioribus commisso: decreto antem ipsius prin-
 « cipis nomine concepto et publicato) concedit. » (Nº 85 in
 eumd. titulum.) Quidquid sit de praxi curiarum sæcularium,
 quam nonnulli canonistæ cum Wiestner allegant, nulla est con-
 suetudo in nostris regionibus, ubi cæteroquin causæ hujusmodi
 perraro tractantur; quapropter si forte acciderit casus, juri
 communi in Decretalibus asserto inhærendum esset. Cæterum,
 judex nihil detrimenti patitur in publica opinione, si causam
 retractet, et, errore aut alterius dolo detecto, suam senten-
 tiam mutet. Quod vero ad partes attinet, ipsis sufficientur pro-

visum est, relicta libertate adeundi superiorem, si maluerint ¹.

5° Judex ad quem causa refertur, inquit summatim de justitia petitionis, et, si locus sit, omnia restituit in statum pristinum, concesso ut causa iterum tractetur, et sententia reformetur, aut rescindatur actus, prout ratio postulaverit. Ne autem causæ diutius protrahantur, præfixum fuit tempus, quadriennium scilicet, quo elapso, non admittitur regulariter petitio restitutionis. In causis Ecclesiarum et majorum, tempus illud currit a die quo læsio contigit, simulque cessavit legitimum impedimentum. « Ecclesia quæ ad retractandam sententiam... » postulat se admiti, si quadriennii spatium sit lapsum et negligenter omiserit, non est ad beneficium hujusmodi admitenda; nisi prævaricationis vel fraudis manifeste probetur super hoc intervenisse commentum; aut alia rationabilis causa subsit, quæ superiorem movere debeat ad idem beneficium concedendum. » (Cap. *Ecclesia*, 1, eod. tit. in vi°.)

ARTICULUS II. — DE APPELLATIONE.

* 698. — I° *Quid et quotuplex sit appellatio?*

I. Appellatio est provocatio ab inferiore ad superiorem judicem, ratione gravaminis illati vel inferendi.

Appellatio differt ab oppositione nullitatis quæ fieri potest apud eundem judicem, et quæ fundatur nullitate sententiæ ob defectum competentiæ, aut violationem regularum juris, potius quam ratione gravaminis: item differt a postulatione restitutionis in integrum qua reus ad superiorem recurrit ut ex æquitate dignetur concedere revisionem sententiæ prolata, quando elapsum est tempus opportunum pro appellationibus.

Diximus: *Ratione gravaminis illati, vel inferendi*. Cælestinus III, statuit, cap. *Præterea*, 40, DE APPELLATIONIBUS:

¹ Cf. Reiffenstuel in tit. DE SENTENTIA ET RE JUDICATA, II° 155-158.

« Requisite sumus, si quis judex ita protulerit sententiam: Nisi « Sempronio intra viginti dies satisfeceris, te excommunicatum, « vel suspensum... esse cognoscas: ille, in quem fertur sententia, medio tempore appellans, ad diem statutum minime satisfecerit, utrum ille tali sententia ligetur, aut interpositione « appellationis tutus existat? Videtur nobis, quod hujusmodi « sententiam appellationis obstaculum debeat impedire. » Licetum est igitur appellare a gravamine inferendo, si intervenierit comminatio damni. Canonistæ dicunt appellari etiam posse extra judicium a gravamine futuro, non comminato; sed semper supponendum est aliquam esse rationem præsumendi, aut saltem pertimescendi gravamen; alioquin inutile foret confugere ad præsidium appellationis.

II. Appellatio duplex distinguitur: alia *judicialis* qua provocatur ab actu judiciali, v. g. a citatione, a sententia interlocutoria, vel definitiva; altera *extrajudicialis*, qua provocatur a mandato quovis, vel ab actu regiminis ecclesiastici, quo reus se gravatum præter fas arbitratur.

Appellatio potest esse verbalis, si fiat intra tribunal, et inseritur tabulis curiæ, officio notarii; si fiat extra tribunal, debet scripto consignari. In neutro casu appellans tenetur explicare causam provocationis, nisi tamen in casibus appellet de quibus agimus infra n° 701. Quando enim judex procedere debet omni *appellatione remota*, vel jura appellare concedunt solummodo ratione gravaminis, necesse est ut appellans declaret causam appellationis.

Appellationes sunt, aliæ legitimæ, aliæ frustratoriæ, aliæ frivolæ, quod explicabitur infra (n^{is} 700, 709).

* 699. II° *Quinam appellare possint?*

Omnes generatim appellare possunt, suo proprio vel procuratoris nomine, qui se gravatos contra fas sentiunt, et etiam quorum interest sententiam reformari, nisi appellationi sponte sua renuntiaverint, vel beneficio appellationis interdicantur a jure.